

Професор, д.е.н., **Костюк О.М.**
Аспірант, **Мозговий Я.І.**
ДВНЗ «Українська академія банківської справи
Національного банку України», м. Суми

КОНЦЕПЦІЯ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ТА КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В БАНКАХ

В статті досліджується діяльність банківських установ з точки зору їх функціонування відповідно до різних концепцій корпоративного управління в рамках корпоративної соціальної відповідальності. Розглядається міжнародний досвід впровадження різних концепцій корпоративного управління в банках та аналізується їх сумісність з корпоративною соціальною відповідальністю.

Постановка проблеми. Світова фінансова криза, що руйнівним чином відобразилась на глобальній економічній ситуації, маючи своїм витоків банківський сектор, ясно вказала, на наявність серйозних проблем в процедурах управління банківських установ. У світлі вражаючих збитків банківського сектору та дефолтів надвеликих банків в найрозвинутіших країнах світу, питанням корпоративного управління банків займається велика кількість вчених з усього світу, а міжнародні регулятивні органи спрямовують свої сили на реформування банківського сектору задля забезпечення його стабільності і уникнення в майбутньому повторення глобальних фінансових криз. Актуальним також постає питання корпоративної соціальної відповідальності банків, що може виступати інструментом управління репутаційними ризиками банківської установи, та останнім часом стала суттєвим компонентом корпоративного управління в світовій банківській практиці.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Дослідженню проблем концепцій корпоративного управління в банках присвячені роботи ряду зарубіжних та вітчизняних вчених. Зокрема такі дослідники як А. Мерфі, К. Топ'ян, Дж. Капіро, Р. Левайн, Т. Арун, Дж. Тьорнер та інші розглядають питання концепцій корпоративного управління у світовій практиці, визначають їх особливості та характерні ознаки. Зазначеним проблемам також приділяють увагу такі вітчизняні вчені, як О. М. Костюк, Н. Е. Деєва, В. Міщенко. Питаннями корпоративної соціальної відповідальності займалися такі вчені як Керол, Роулі, Берман, Зігель, Веддок, А. Куліш та інші. Проте, не зважаючи на значні наукові напрацювання в цій області, питання зв'язку концепцій корпоративного управління та корпоративної соціальної відповідальності в банківських установах залишається не до кінця визначеним і потребує подальшого дослідження.

Формулювання цілі статті. Метою роботи є систематизація наукових поглядів щодо зв'язку між концепціями корпоративного управління та корпоративної соціальної відповідальності в банках.

Виклад основного матеріалу. Теоретичним фундаментом системи корпоративного управління в банках є концепція корпоративного управління. Саме від правильного вибору концепції залежить ефективність процесу формування національної системи корпоративного управління [2].

До початку 21-го століття у світі сформувалися три концепції корпоративного управління, а саме моністична, дуалістична і плюралістична. Кожна з концепцій має свої особливості. При цьому основним критерієм класифікації зазначених концепцій є вибір учасника корпоративного управління, інтереси якого є пріоритетними для банку [1].

Моністична концепція, що одержала поширення в більшості країн світу, серед яких особливо варто виділити США, Великобританію, Канаду, Австралію, країни Південно-Східної Азії і Латинської Америки, наголошує

на пріоритетності інтересів лише однієї групи учасників корпоративного управління – акціонерів. У результаті, акціонери розглядають банки, якими вони володіють, як інструмент для одержання інвестиційного доходу. Права трудового колективу банку на прийняття участі в корпоративному управлінні в банку зводяться до законодавчого мінімуму. Скорочення персоналу банку, причому, дуже значні, як спосіб стабілізації фінансового стану банку, є досить прийнятним для акціонерів рішенням. При цьому, дане рішення, як правило, не знаходить осуду в суспільстві і ділових колах.

Невід'ємним атрибутом моністичної концепції є розвинутий фондовий ринок у країні [2]. Фондовий ринок створює акціонерам банків необхідні умови для здійснення своєї інвестиційної мети – одержання доходу в результаті продажу акцій на вторинному ринку цінних паперів. Ключовим питанням моністичної концепції є питання підтримки ліквідності фондового ринку країни на високому рівні. Це значить, що фондова (американська) модель фінансового ринку є фундаментом для розвитку саме моністичної концепції корпоративного управління.

Таким чином, реалізація моністичної концепції в умовах фондової моделі фінансового ринку позбавляє вкладників банків прав на участь у корпоративному управлінні, що унеможливорює застосування моністичної концепції в рамках неоінституціональної системи корпоративного управління в банках.

Дуалістична концепція корпоративного управління, що одержала свій розвиток у багатьох країнах континентальної Європи, зокрема в Німеччині, Австрії і Нідерландах, робить акцент у корпоративному управлінні на інтересах двох груп учасників – акціонерів і трудового колективу. Обидві групи учасників реалізують своє право на участь у корпоративному управлінні шляхом делегування своїх представників до спостережної ради банку. Причому, потрібно відзначити, що дане право надається трудовому

колективу банку не за рішенням акціонерів банку, а на рівні державних законів [7].

Дана концепція також не враховує прав вкладників банку. Більш того, на відміну від моністичної концепції, дуалістична має й інші істотні недоліки.

По-перше, законодавча передача трудовому колективу банку прав на участь у корпоративному управлінні є порушенням основ фінансової науки, згідно яким право приймати стратегічні рішення повинно неодмінно залишатися у власників організації. Більш того, неспроможність даної концепції може пояснюватися і тим фактом, що фінансові ризики залишаються у власників банку, а право на управління цими ризиками частково передається в руки трудового колективу.

По-друге, порівняльна неефективність дуалістичної концепції знаходить себе також у частині прав участі в корпоративному управлінні навіть безпосередньо власників банку. Потрібно відзначити, що наприклад, у Німеччині, акціонери можуть здійснювати операції з акціями організації, якою вони володіють, тільки через комерційний банк. Таким чином, у Німеччині, фактично примусово на законодавчому рівні, сформувалася система довірчого управління акціонерним капіталом [10].

Отже, законодавчий фундамент дуалістичної концепції створює умови для ігнорування основних аксіом фінансової науки в процесі корпоративного управління в банках. Наявність фінансових ризиків у власників банку, а права на управління цими ризиками – в уповноважених банків і трудового колективу, робить можливість участі в корпоративному управлінні банком примарним не тільки для вкладників, але навіть і для його власників.

Плюралістична концепція корпоративного управління поширена лише в одній країні світу – Японії. Але саме вона і є тією концепцією, що найбільше раціонально розглядає права вкладників банку на участь у корпоративному управлінні [3].

Плюралістична концепція акцентує увагу на інтересах широкого кола учасників корпоративного управління, а саме власників банку, його керівництва, трудового колективу, ділових партнерів, клієнтів, включаючи вкладників, професійних асоціацій і об'єднань, урядових організацій і відомств, тобто суспільства в цілому. При цьому, права даних груп учасників на корпоративне управління банком реалізуються, на відміну від дуалістичної концепції, не на законодавчому рівні, а на рівні внутрішніх положень банку, як правило, положення про раду директорів.

Дане положення приймається на зборах акціонерів, тобто власниками, але, на відміну від моністичної концепції, не в інтересах винятково власників банку, а в інтересах усіх зацікавлених у роботі банку осіб, у тому числі і вкладників. Відповідно до даного положення зацікавлені особи реалізують своє право на участь у корпоративному управлінні банком через участь у раді директорів банку, причому, як повноправний член ради. Кожен банк самостійно, тобто його акціонери, приймає рішення щодо квот кожної з груп впливу в раді директорів.

Даний підхід до формування ради директорів дає можливість банку врахувати інтереси максимального числа зацікавлених у роботі банку осіб у процесі розробки планів діяльності банку, особливо стратегічного плану. Важливо зазначити, що саме плюралістична концепція найбільш змістовно враховує соціальну відповідальність банку – систему рішень банку, які направлені на реалізацію соціальних прав учасників корпоративного управління. Адже плюралістична концепція, фрагментуючи таке поширене у макроекономіці поняття, як «населення», до прийнятних понять у мікроекономіці, таких як «трудова колектив», «кредитори», «вкладники» та інших, акцентує увагу на чітких, а головне реалістичних з точки зору реалізації соціальних прав груп учасників корпоративного управління в банку. Наприклад, ключовими правами трудового колективу є права на роботу та заробітну плату. Реалізація банком цих прав можлива у випадку,

коли банк досягає мети корпоративного управління, тобто є прибутковим та фінансово стійким. Досягнення такої мети можливе лише у випадку надання прав на участь в корпоративному управлінні зазначеним групам учасників, у тому числі й трудовому колективу. Це значить, що в рамках неінституціональної школи корпоративного управління в банках корпоративна соціальна відповідальність банку реалізується через надання банком усім групам учасників, тобто стейкхолдерам, прав на участь у корпоративному управлінні, тобто в раді директорів банківської установи.

Таким чином можна сформулювати визначення корпоративної соціальної відповідальності банку в рамках плюралістичної концепції корпоративного управління. Корпоративна соціальна відповідальність банку – це система послідовних економічних, екологічних і соціальних заходів банку, що реалізуються на основі постійної взаємодії із зацікавленими сторонами (стейкхолдерами) і спрямовані на зниження нефінансових ризиків, довгострокове поліпшення іміджу та ділової репутації банку, а також на зростання капіталізації і конкурентоспроможності, що забезпечують прибутковість і сталий розвиток фінансової установи.

Висновки. На сьогоднішній день основними концепціями корпоративного управління є моністична, дуалістична та плюралістична. Моністична концепція більш поширена в так-званих Англосаксонських країнах і наголошує на пріоритетності інтересів лише однієї групи учасників корпоративного управління – акціонерів. Таким чином, реалізація моністичної концепції значно обмежує права акціонерів та персоналу на участь в управлінні банком, що унеможливорює застосування моністичної концепції у поєднанні з дієвою системою корпоративної соціальної відповідальності.

Розвинена в багатьох країнах континентальної Європи дуалістична концепція корпоративного управління робить акцент на інтересах двох груп учасників – акціонерів і трудового колективу. Дана концепція не враховує

прав вкладників банку, таким чином роблячи систему корпоративної соціальної відповідальності неповноцінною.

Саме плюралістична концепція, що поширена в Японії, найбільш змістовно враховує соціальну відповідальність банку – систему рішень банку, які направлені на реалізацію соціальних прав учасників корпоративного управління.

Список літератури

1. Дєєва, Н. Е. Корпоративне управління у банках : специфіка, проблеми і шляхи вирішення [Текст] / Н. Е. Дєєва // Економічний вісник НГУ. – 2009. - № 1. - С. 107 - 114.
2. Костюк, А. Н. Корпоративное управление в банке: монография / А. Н. Костюк. - Сумы: ГВУЗ "УАБД НБУ", 2008. - 332 с.
3. Костюк, О. М. Корпоративне управління в банках Японії / О. М. Костюк, В. М. Фіронова // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Т. 25. - Суми, 2008.- С. 38 - 44.
4. Куліш, А. Соціальна відповідальність бізнесу в банківській сфері у запитаннях і відповідях [Текст] / А. Куліш. - К. : Поліграфсервіс, 2007. - 80 с.
5. Міщенко, В. Удосконалення корпоративного управління в банківській сфері [Текст] / В. Міщенко // Банківська справа. – 2006. - №2 (68). – С. 13 - 24.
6. Arun, T. G. and Turner, J. D. Corporate Governance of Banks in Developing Economies: concepts and issues [Електронний ресурс] / / Corporate Governance : An International Review. - 2004. - № 12. - P. 371 – 377. - Режим доступу : <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-8683.2004.00378.x/pdf>.
7. Caprio, G. and Levine R. Corporate governance in finance : concepts and international observations [Електронний ресурс]. - Режим доступу :

<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.19.254&rep=rep1&type=pdf>.

8. Graves, S. B., Waddock, S. A. Beyond built to last: stakeholder relations in built-to-last companies [Text] / S. B. Graves, S. A. Waddock // Business and Society Review. - 2000. - vol. 105. - P. 393 – 418.
9. Levine, M. A. The Benefits of Corporate Social Responsibility [Text] / M. A. Levine // New York Law Journal. – 2000, August 13.
10. Murphy, A. and Topyan K. Corporate Governance : A Critical Survey of Key Concepts, Issues, and Recent Reforms [Електронний ресурс] // The US Employee Responsibilities and Rights Journal, Volume 17, Number 2. - 2005, P. 75-89. - Режим доступу : <http://www.springerlink.com/content/q7160226615h03x6/fulltext.pdf>.

Костюк, О.М. Концепція корпоративного управління та копоративної соціальної відповідальності в банку [Електронний ресурс] / О.М. Костюк, Я.І. Мозговий // Проблеми системного підходу в економіці. - 2011. - №2. - Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/PSPE/2011_2/Kostuk_211.htm